

Αρ. Πρωτ. 1635
Αθήνα, 3-6-08

Πληροφορίες:
Ευάγγελος Τσακίρακης ☎ 210-72 89 809
Ελευθερία Μαυρομάτη ☎ 210-72 89 820

Προς:

κα. Βιβή Βασιλοπούλου,
Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς,
Υπουργείο Πολιτισμού,
Μπουμπουλίνας 20 - 22,
Τ.Κ. 106 82, Αθήνα.

Θέμα: «Εγκαταστάσεις ευπαθών πληθυσμών (Ρομά, αστέγων κ.λπ.) εντός ή πλησίον αρχαιολογικών χώρων και μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς».

Αξιότιμη κα. Γενική Διευθύντρια,

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με θεσμική αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας (ν. 3094/03) και την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής κ.λπ. στις περιπτώσεις που αυτή παραβιάζεται από δημόσιες υπηρεσίες (ν. 3304/05), διερευνά και υποθέσεις εγκατάστασης και διαμονής ευπαθών κοινωνικών ομάδων διαφορετικής εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής σε ακίνητα αλλότριας, ιδιωτικής ή δημόσιας, ιδιοκτησίας και συγκεκριμένα εντός ή πλησίον αρχαιολογικών χώρων, μνημείων ή ιστορικών τόπων. Στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων πρόκειται για οικογένειες Ρομά. Οι υποθέσεις άγονται ενώπιον του Συνηγόρου του Πολίτη κυρίως από περιοίκους και όταν οι αρνητικές συνέπειες της εγκατάστασης έχουν πλέον προσλάβει σημαντικές διαστάσεις, με τη διαμόρφωση ανθυγιεινών συνθηκών για τη δημόσια υγεία, τη συσσώρευση απορριμμάτων, την αισθητική υποβάθμιση από τα ανεπαρκή ενδαιτήματα που δεν προσφέρονται για αξιοπρεπή ανθρώπινη διαβίωση, την ανάπτυξη επιβαρυντικών για το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία επαγγελματικών ή άλλων δραστηριοτήτων από τα μέλη των ομάδων, κ.ά..

Σχετικά προσφάτως, κατά τη διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων ο Συνήγορος του Πολίτη έγινε αποδέκτης εγγράφων από Εφορείες του Υπουργείου Πολιτισμού στα οποία, παρά την επίκληση αισθημάτων κατανόησης προς τις ευπαθείς ομάδες, πρωτίστως υποστηρίζεται η κατασταλτική παράμετρος ως αποτελεσματική λύση του προβλήματος (με προσφυγή στην «αρωγή» αστυνομικών ή και άλλων αρχών), αντίδραση κατανοητή υπό την αποκλειστική οπτική γωνία των αρμοδιοτήτων προστασίας των μνημείων και αρχαιολογικών χώρων. Ωστόσο, εάν οι Εφορείες έχουν κατάλληλη ενημέρωση και κατανοήσουν τη δυνατότητα συντονισμού τους με τους εμπλεκόμενους φορείς θα μπορέσει να υπάρξει μια συνολική αντιμετώπιση που θα λαμβάνει υπ' όψη της τόσο την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και των υποχρεώσεων δημόσιας

μέριμνας για τις ευπαθείς ομάδες. Προσεγγίζοντας το πρόβλημα από μια οπτική γωνία λυσιτελούς αντιμετώπισης, ο Συνήγορος του Πολίτη λαμβάνει την πρωτοβουλία να απευθυνθεί σε εσάς προκειμένου να ενημερώσει την κεντρική υπηρεσία του υπουργείου για τις απόψεις του σε σχέση με α) τις οφειλόμενες ενέργειες της διοίκησης που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση όλων στα κοινωνικά δικαιώματα και β) την βιώσιμη και ουσιαστική επίλυση από τη διοίκηση ανάλογων καταστάσεων με νόμιμο τρόπο και χωρίς να παραγνωρίζεται, επί της ουσίας, η ανθρωπιστική διάσταση του προβλήματος.

Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο (εθνικό, κοινοτικό και διεθνές), οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, όπως και της υπόλοιπης διοίκησης, υποχρεούνται να αντιμετωπίζουν το θέμα της εγκατάστασης ευπαθών ομάδων εντός ή πλησίον μνημείων και αρχαιολογικών χώρων αναζητώντας μεν μια λύση για την προστασία των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, επιδεικνύοντας όμως παράλληλα ιδιαίτερη προσοχή στην κοινωνική παράμετρο του ζητήματος και στην ανάγκη ιδιαίτερου χειρισμού. Αυτό γίνεται, προκειμένου οι κρατικοί φορείς να εξαλείψουν τα εμπόδια ομαλής ένταξης των ομάδων στον οικιστικό και κοινωνικό ιστό με την διασφάλιση της κατάλληλης εγκατάστασης ή μετεγκατάστασης της ευπαθούς ομάδας υπό συνθήκες σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και προστασίας της δημόσιας υγείας. Μπορεί ο σκοπός της εξασφάλισης της μέγιστης δυνατής προστασίας και ανάδειξης των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων που επηρεάζονται από τέτοιες εγκαταστάσεις να αποτελεί για τις υπηρεσίες του Υπουργείου το κύριο αντικείμενο παρέμβασής τους, όπως ορίζει ο ν. 3028/02, όμως, στην περίπτωση αυτή επισημαίνεται η ανάγκη στάθμισης στην παρεμβολή (οπτική ή φυσική) στον αρχαιολογικό χώρο, ανάλογα και με τη σπουδαιότητα του μνημείου και απαρεγκλίτως σε κάθε περίπτωση οφείλεται η εκ παραλλήλου συνεργασία των υπηρεσιών του υπουργείου με τους κατά περίπτωση άλλους αρμόδιους φορείς της διοίκησης, στο πλαίσιο της συνταγματικής επιταγής για την προστασία απόρων και αστέγων ατόμων, αλλά και των επιταγών του κοινοτικού δικαίου (Οδηγία 2000/43/ΕΚ) και του σχετικού ν. 3304/05 για την καταπολέμηση διακρίσεων λόγω φυλετικής καταγωγής και με θετικά μέτρα. Επί του θέματος της συνεργασίας των υπηρεσιών του Υπουργείου με άλλες υπηρεσίες για τέτοια ζητήματα, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε με έμφαση ότι το να αντιμετωπίζει η διοίκηση παρόμοια περιστατικά με την απλή εκδήλωση της κυρωτικής της αρμοδιότητας και μέτρα άμεσου ή έμμεσου εξαναγκασμού, όπως λ.χ. η βάσει πολεοδομικών διατάξεων επιβολή προστίμων ή κατεδάφιση παραπηγμάτων, ενδεχομένως να εμφανίζεται ως εκ πρώτης όψεως «νομότυπη», πλην όμως πάσχει νομικά. Αυτό διότι παραλείπει να λάβει υπ' όψιν της σοβαρά ως οφείλει τις όλως διαφορετικές περιστάσεις άγνοιας νόμου, κοινωνικής περιθωριοποίησης ή και εξαθλίωσης στις οποίες τελούν συνήθως τα μέλη των ευπαθών ομάδων, και οι οποίες επιβάλλουν την κατά νόμον 3304/05 κατ' αρχήν ουσιαστικά διαφορετική αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων.

Μια τέτοια αντιμετώπιση από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού θα μπορούσε να είναι η αναζήτηση συνδρομής από τον οικείο Ο.Τ.Α. Α' βαθμού, ως αρμόδιο για την υποστήριξη αστέγων και οικονομικά αδύνατων δημοτών, με την παραχώρηση δημοτικών και κοινοτικών οικοπέδων σε αυτούς ή με την παροχή χρηματικών βοηθημάτων, ειδών διαβίωσης και περίθαλψης σε κατοίκους που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διαβίωσης (άρθρο 75 Ι ε. 3. του ν. 3463/06). Επίσης, οι ΟΤΑ Α' βαθμού μπορούν να εισηγηθούν στο Υπουργείο Εσωτερικών την ένταξη οικογενειών Ρομά σε προγράμματα στεγαστικής αποκατάστασης και επιδοτούμενα στεγαστικά δάνεια ενώ οι αρμόδιες υπηρεσίες των Ο.Τ.Α. Α' βαθμού μπορούν να μεριμνήσουν για την καθαριότητα του περιβάλλοντος χώρου μνημείων και αρχαιολογικών χώρων που επιβαρύνονται από τις εγκαταστάσεις των ομάδων. Επιπλέον, οι Ο.Τ.Α. Α' βαθμού και οι

οικείες Περιφέρειες έχουν αρμοδιότητα μετεγκατάστασης «πλανοδίων» σε οργανωμένες εγκαταστάσεις με προσωρινό χαρακτήρα, σύμφωνα με τους όρους της υπ' αριθ. Κ.Υ.Α. Γ.Π/23641/3-7-03 (ΦΕΚ 973/Β'/15-7-03) τροποποίησης της υπ' αρ. Α5/696/25.4.83 Υγειονομικής Διάταξης. Στην εν λόγω Κ.Υ.Α. περιλαμβάνεται ως όρος και ότι «Δεν επιτρέπεται σε κανέναν σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις ή έστω και προσωρινή εγκατάσταση κοντά σε αρχαιολογικούς χώρους [...]» (άρθρο 3, παρ. 2). Σύμφωνα με τις διατάξεις της Κ.Υ.Α., η εισήγηση του χώρου μετεγκατάστασης γίνεται από επιτροπή, στην οποία, κατά περίπτωση, συμμετέχει και εκπρόσωπος της οικείας αρχαιολογικής υπηρεσίας (άρθρο 2, παρ. 1). Αναφορικά με πτυχές του προβλήματος που σχετίζονται με τη δημόσια υγεία, οι υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού θα μπορούσαν σε αναζήτηση συνδρομής να αποτανθούν στις οικείες Δ/νσεις Υγείας των **Ο.Τ.Α. Β' βαθμού**.

Σε κάθε περίπτωση, η απορρέουσα από το Σύνταγμα και την κοινοτική νομοθεσία ειδική μέριμνα για τις ευπαθείς ομάδες διαφορετικής εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής επιτάσσει πριν τη λήψη μέτρων βίαιης αποβολής την προηγούμενη υπόδειξη συγκεκριμένου χώρου μετεγκατάστασης και νόμιμης παραμονής τους, που να πληροί τουλάχιστον τους βασικούς όρους αξιοπρέπειας, και η ενεργός λήψη μέτρων για τη διευθέτηση των πρακτικών πτυχών της μετεγκατάστασης αυτής. Η παραβίαση του ασύλου της κατοικίας, με οποιοδήποτε τρόπο κι αν έχει αυτή κατασκευαστεί, παρέλκει την παραβίαση και άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επισημαίνουμε ότι για υποθέσεις εγκατάστασης ευπαθών ομάδων, παράλληλα με τον Συνήγορο του Πολίτη, όργανα διεθνών οργανισμών, όπως ο Επίτροπος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχουν ζητήσει από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες, τόσο για το ζήτημα της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των ομάδων, όσο και για την εξεύρεση κατάλληλου χώρου μετεγκατάστασής τους.

Σε καμία περίπτωση τα προαναφερθέντα δεν θα πρέπει να εκληφθούν ως απαλλαγή των αστυνομικών αρχών από την υποχρέωσή τους να ασκούν τα προσδιοριζόμενα από την κείμενη νομοθεσία καθήκοντα γενικής αστυνόμευσης, διασφάλισης της δημόσιας τάξης και δίωξης του εγκλήματος. Η εκτέλεση, ωστόσο, των τακτικών καθηκόντων της αστυνομίας, και εν προκειμένω της περιφρούρησης των μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να εναρμονίζεται ως προς τους τρόπους και τη μεθοδολογία της με την ιδιαιτερότητα των περιστάσεων και την ανάγκη μέριμνας και σεβασμού των δικαιωμάτων των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων (Ρομά ή άλλων αστέγων). Η δε απαίτηση αυτή εξειδικεύεται εν προκειμένω ως υποχρέωση επιμονής σε συστάσεις και υποδείξεις, ώστε να καταστεί στους αποδέκτες αυτών σαφής η αξίωση του νόμου, πριν την επιβολή μέτρων διοικητικού καταναγκασμού.

Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο της δυνατότητάς του να ενεργοποιεί και να συντονίζει τη διοίκηση, παρακαλεί να μεριμνήσετε ώστε, το συντομότερο δυνατόν, οι κατά τόπους αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού να ενημερωθούν για τις ανωτέρω απόψεις της Αρχής για τις ενδεδειγμένες ενέργειές τους σε παρόμοιες περιπτώσεις, που συνοψίζονται:

- α) στην υποχρέωση στάθμισης του κινδύνου φθοράς ή της οπτικής απλής παρεμβολής στο μνημείο,
- β) την κινητοποίηση των ως άνω αρμοδίων υπηρεσιών και των Δήμων ειδικά για την εξεύρεση χώρου μετεγκατάστασης ευπαθών ομάδων, και

γ) την εξάντληση ήπιων μέσων (συστάσεις κ.λπ.) για την αποφυγή προσβολής του μνημείου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη προσβλέπει στη συνεργασία σας για την υιοθέτηση των ανωτέρω προτάσεων, με σκοπό την επίτευξη της προστασίας, τόσο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όσο και της αρχαιολογικής κληρονομιάς.

Με τιμή

Χρύσα Χατζή,
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Κοινοποίηση:

1. Γραφείο Γενικού Γραμματέα Υπουργείου Πολιτισμού,
Μπουμπουλίνας 20 - 22, 106 82, Αθήνα.